

Biserica din Moldova (Arhiepiscopia Iașilor)

la jumătatea secolului al XX-lea

Teză de abilitare

(rezumat)

Prof.dr.pr. Ion VICOVAN

Biserica din Moldova, ca structură administrativă, are, după cum se știe, o vechime de peste șase secole. Deși multe aspecte din istoria și lucrarea ei sunt cunoscute, pentru că au făcut obiectul multor cercetări și au fost publicate nenumărate lucrări (cărți, studii, articole), există, încă, unele aspecte, din păcate relativ apropiate de vremea noastră, (foarte) puțin cunoscute, care necesită muncă de cercetare asiduă, în mod special, în arhive, și nu numai.

Pasionat fiind de istorie, am considerat că este necesar, și benefic, să abordez subiecte care privesc acele aspecte în care poate fi adusă o rază de lumină. Și aceasta cu atât mai mult cu cât Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași este singura de profil din Moldova. Din această perspectivă consider că cercetarea istorică nu trebuie să fie *doar o problemă de pasiune personală, ci și una de datorie instituțională*.

Istoria Bisericii din Moldova, respectiv a Arhiepiscopiei Iașilor, din veacul al XX-lea m-a preocupat, pe de o parte, pentru că în cursul acestui veac s-au petrecut și înfăptuit mari evenimente și realizări, iar, pe de altă parte, întrucât ele nu sunt decât în parte cunoscute.

În acest sens, am acordat mult timp și am depus osteneală pe măsură pentru a cerceta și, pe cât posibil, pentru a completa literatura de specialitate cu lucrări monografice dedicate a doi dintre ierarhii care au ocupat scaunul mitropolitan pe la jumătatea secolului trecut: Irineu Mihălcescu și Sebastian Rusan. Cu toate că cele două monografii abordează o multitudine de aspecte din viața și arhipăstorirea lor, unele aspecte au fost abordate în studii independente.

Arhiepiscopia Iașilor în vremea mitropolitului Irineu Mihălcescu (1939-1947). Ierarh cu o rară pregătire teologică, și nu numai, fost profesor și decan a două facultăți de teologie (Chișinău-1926/1927 și București 1927-1929 și 1933-1936), autor a peste 540 de titluri (cărți, manuale, studii, traduceri, articole, conferințe etc.), Irineu Mihălcescu a păstorit într-o vreme deloc prielnică pentru Biserică. Dacă prima parte a păstoriei sale a fost marcată de ultimul dat de URSS, de cel de-al Doilea Război Mondial, refugiul și foametea, cea de-a doua parte a fost

sub semnul instaurării comunismului și a prigoanei pe care acesta a declanșat-o împotriva Bisericii.

În pofida acestui dificil context, par`că mai dușmănos ca oricând în istorie, vlădica Irineu a reușit, cu susținut efort, cu multă jertfă, chiar cu prețul retragerii din scaun și în final moartea, să înscrie o serie de realizări, demne de luat în seamă.

Din punct de vedere cultural, amintim: reînființarea Școlii de cântăreți bisericești din Iași, înființarea a două școli pentru surori de caritate (la mănăstirile Agapia și Varatec, jud. Neamț), iar pentru învățământul religios în sistemul public, a creat, în Arhiepiscopia Iașilor, postul de inspector general al Învățământului religios pentru toate școlile primare și secundare (licee, școli profesionale, comerciale și industriale). Ca membru al Sf. Sinod și președinte al Comisiei pentru învățământul teologic, a propus și luat o serie de măsuri în favoarea acestuia (menținerea academiilor teologice, reorganizarea învățământului seminarial și teologic superior, militând, de asemenea, și pentru păstrarea Facultății de Teologie de la Chișinău). Menționăm și conferințele susținute în Iași, și nu numai, și, în mod deosebit, organizarea unor ample manifestări pentru comemorarea a 300 de ani de la întrunirea Sinodului de la Iași (1942-1642).

Din punct de vedere pastoral-misionar, menționăm: vizitele în eparhie și scrisorile pastorale adresate clerului (de mir și monahal) și credincioșilor cu prilejul marilor sărbători Nașterea și Învierea Domnului, după cum și una specială, în 1941, practic un avertisment împotriva ateismului și comunismului. În mod particular, vlădica Irineu a susținut „Misiunea din Transnistria” sau „războiul sfânt”, cum a mai fost numită lucrarea pastoral-misionară inițiată de Stat (mareșalul Ion Antonescu) și de Biserică (Sf. Sinod al BOR) în perioada 1941-1944, în spațiul cuprins între Bug și Nistru. Această „Misiune”, cu sediul la Tiraspol, a fost condusă de profesorul universitar arhimandritul mitrofor dr. Iuliu Scriban, mitropolitul Visarion Puiu și arhimandritul dr. Antim Nica, a fost susținută cu preoți misionari (între ei chiar și ieromonahi), cântăreți și cărți de rugăciuni din partea Arhiepiscopiei Iașilor. Din dosarele păstrate în Arhiva Centrului eparhial Iași aflăm că la începutul acestei inițiative un număr de 42 de persoane (32 preoți, 1 ierom., 1 diacon, 4 cântăreți și 4 licențiați) au solicitat binecuvântarea chiriarhului pentru a participa la misiunea din Transnistria. Din motive misionare, „Misiunea” a fost organizată în două protopopiate (Odessa și Dubăsari) și trei subprotopopiate. Misiunea preoților a constat, în principal, din susținerea de cateheze, lucrare în care au fost ajutați și de mireni. Pe lângă catehezele propriu-zise, preoții puneau accent pe pregătirea credincioșilor în fața propagandei sectare, pe slujbe, pe care le săvârșeau cu multă evlavie și deosebit fast, pentru a fi cât mai căutate de popor. Mai mult, pentru angajarea a cât mai mulți mireni la slujbe, o atenție deosebită se acorda cântării în comun. Lucrarea pastoral-misionară a preoților în Transnistria a

mai constat din săvârșirea Sfintei Taine a Spovedaniei, mai cu seamă în spitale, sau ca profesori de Religie în școală.

Din punct de vedere social-filantropic, menționăm: activitatea în cadrul Asociației Amicele Tinerelor Fete, înființarea Fondului Milelor, ajutorarea studenților și elevilor săraci, precum și trimiterea de alimente și articole de îmbrăcăminte soldaților pe front, ca și grija față de familiile acestora, a copiilor orfani ș.a.

Din punct de vedere administrativ-bisericesc, amintim: strămutarea administrației mitropolitane la Mănăstirea Govora (în vremea războiului), elaborarea regulamentului privitoare la disciplina clerului, la ocuparea posturilor vacante de diaconi și preoți, reorganizarea fabricii de lumânări, a librăriei mitropolitane, intervențiile în favoarea desființării penitenciarului de la Mănăstirea Galata și redarea acesteia, în întregime, cultului ș.a. Sub presiunea regimului comunist, a fost nevoit să-și dea demisia din postul de mitropolit (16 august 1947), fixându-i-se ca loc de retragere Mănăstirea Agapia, unde-și va da și obștescul sfârșit (5 aprilie 1948)

Arhiepiscopia Iașilor în timpul păstoriei mitropolitului Sebastian Rusan (1950-1956)

Din punct de vedere pastoral-misionar: vizite pastorale în eparhie, scrisori pastorale pline de învățături duhovnicești și, în mod special, cu sfaturi/îndemnuri practice, inclusiv sub aspect duhovnicesc. O atenție aparte a acordat aducerii/readucerii stiliștilor în sânul Bisericii Ortodoxe, dar și a celor de alte confesiuni într-o perioadă în care se înregistrau „treceri de la o confesiune la alta”. A propus, în 1950, canonizarea lui Ștefan cel Mare și a lui Daniil Sihastru, ceea ce, atunci, nu s-a aprobat, organizând, în schimb, evenimentul de mare valoare duhovnicească din capitala Moldovei: generalizarea cultului Sf. Parascheva.

Din punct de vedere cultural: funcționarea Școlii tehnice de cântăreți bisericești, a Seminarului monahal, a școlilor monahale în mănăstirile mai însemnate din cuprinsul eparhiei, cărora le erau arondate și celelalte așezăminte monahale, organizarea, în cadrul mănăstirilor și schiturilor mai mari a școlilor elementare de completare a celor șapte clase elementare, publicarea volumului „Osteneli chiriare” ș.a.

Din punct de vedere social-filantropic, mărturie stau mulțimile de ajutoare oferite persoanelor, familiilor, parohiilor și așezămintelor monahale aflate în dificultate ș.a. Din punct de vedere administrativ-gospodăresc, mitropolitul Sebastian a luat măsuri privind reorganizarea noii eparhii (crearea Mitropoliei Moldovei și Sucevei, dar și revenirea a trei protopopiate din jud. Neamț la Eparhia Iașilor: Piatra Neamț, Târgu Neamț și Ceahlău), pentru reparația și consolidarea Reședinței mitropolitane, decorarea cu mozaic a cafasului exterior al Catedralei mitropolitane sau dotarea cu vitralii a geamurilor acesteia, ridicarea Casei de odihnă de la Bălțătești ș.a.

Tot în vremea mitropolitului Sebastian în cadrul Arhiepiscopiei Iașilor s-au făcut, din inițiativa autorităților comuniste, „tabele” cu „preoții chiaburi”, pe protoiereii. În urma analizei respectivelor dosare, am demonstrat că cei mai mulți dintre preoții menționați în acele tabele nici pe departe nu puteau fi numiți „chiaburi”, întrucât nu dețineau nici un fel de proprietăți, unii dintre ei având în folosință așa-numita „sesie parohială”. Aceasta arată, încă o dată, faptul că slujitorii Bisericii erau catalogați și condamnați pe nedrept.

Ultimul aspect abordat relativ succint în lucrarea de față l-a constituit Decretul 410/ 28 octombrie 1959. Fiind într-o mare măsură o reluare a Decretului lui Alexandru Ioan Cuza, din anul 1864, privitor la viața monahală, acesta din perioada comunistă a fost mult mai dur și cu urmări infinite mai grave decât acela. Precizând că el a fost aplicat retroactiv, implementarea lui a dus la desființarea/transformarea multor așezăminte monahale, la scoaterăa unui mari număr de viețuitori/viețuitoare din cinul monahal și la crearea unor sincope în privința existenței duhovnicilor. În acest sens, există deja o oarecare literatură grăitoare pentru acele vremuri și care descriu dramele prin care au trecut cei mai mulți dintre cei „scoși din mănăstiri cu Decretul”. Spre final am citat pe unul dintre trăitorii acelor dramatice vremuri care a afirmat: „fără a exagera, decretul 410, pentru monahism, a fost mai devastator decât un război”.

În ultima parte a lucrării am menționat temele mai importante pe care doresc să le dezvolt pe viitor: despre slujitorii din Moldova care au suferit în perioada comunistă, despre unii dintre ierarhii Moldovei despre care nu s-a scris (cum ar fi, de pildă, episcopul Irineu Crăciunaș) sau ai Bucovinei, despre facultățile de teologie de la Cernăuți și Chișinău și profesorii lor (în special despre cei care au predat Istoria Bisericii), despre mari duhovnici (de mir sau din cinul monahal), despre contribuția pe care au adus-o fiii de preoți din Moldova și Bucovina la cultura regională și națională ș. a. De asemenea, subiectele lucrărilor de licență și disertație, precum și cele dezbătute în cadrul Cercului de Istorie bisericească „arhiepiscopul Narcis Crețulescu” vizează, cu prioritate istoria Mitropolia Moldovei și Bucovinei.